

Herintroduceren van planten op slootkanten

Jan Corporaal

Proefbedrijf Zegveld doet al een aantal jaren aan slootkantbeheer om groeiomstandigheden te creëren voor meer plantensoorten. Op enkele slootkanten nam het aantal soorten iets toe, maar op andere veranderde er weinig. Om te zien of het aantal soorten kan worden vergroot door zaaien, zijn op twee slootkanten verschillende mengsels van grassen en kruiden ingezaaid. Op één slootkant, waarop in de nazomer werd ingezaaid, lijken 20 tot 25 nieuwe soorten zich na drie jaar goed te handhaven. Op een andere slootkant, waarop in het voorjaar werd ingezaaid, zijn de resultaten minimaal. Als met een goed uitgevoerd verschralend beheer onvoldoende resultaat wordt geboekt, kan inzaaien van gebiedseigen soorten perspectief bieden.

Door de intensivering van de veehouderij zijn de laatste tientallen jaren verschillende plantensoorten uit het landschap verdwenen of sterk in aantal teruggedaan. Vooral door bemesting en intensief graslandgebruik wordt een hoge productie bereikt die ten koste gaat van de diversiteit aan plantensoorten. Om deze ontwikkeling te keren is er veel aandacht voor (agrarisch) natuurbeheer. Onderzoek op proefbedrijf Zegveld en enkele demobedrijven toont aan dat het moeilijk is om alleen met beheer meer soorten te krijgen. Een duidelijke toename van soorten wordt alleen bij rigoureuze ingrepen zoals afgraven bereikt. Zelfs dan valt het verwachte resultaat vaak nog tegen. Een aantal soorten komt spontaan terug uit de zaadvoorraad die nog in de grond aanwezig is. Soorten die van oudsher wel in het gebied voorkwamen, maar

waarvan in de grond geen kiemkrachtig zaad meer aanwezig is, komen pas terug wanneer zaad vanuit de omgeving wordt aangevoerd. Wanneer geen zaadbronnen in de directe omgeving aanwezig zijn kan dit zeer lang duren.

Proefopzet

Op proefbedrijf Zegveld zijn in september 1997 en april 1998 twee slootkanten van een nieuw profiel voorzien en ingezaaid. Beide slootkanten lagen aan een sloot met een ontwatering van 60 cm – maaiveld en ze waren steil en hadden een weinig interessante vegetatie. De slootkanten werden met een wallenfrees afgeschuind tot een talud met een hellingshoek van 1:3 tot 1:4. Hierdoor kwam een schrale zure laag aan de oppervlakte. Dit is een ideale groeivoorwaarde voor een natuurlijke vegetatie. Op een slootkant

Voordat het grasland werd vernieuwd was de slootkant steil, vertrapt en soortenarm.

van het eerste perceel zijn vijf proefbehandelingen in drievoud aangelegd.

Vier behandelingen werden ingezaaid met verschillende mengsels van grassen en kruiden. De vijfde diende als controle; dus alleen spontane ontwikkeling van soorten uit de zaadvoorraad. Op de slootkant van het tweede perceel werd een stuk aangelegd met een hellingshoek van circa 30° en 60°. Op beide stukken werd naast een controlebehandeling, twee behandelingen met inzaaien aangelegd. De gefreesde slootkanten werden met een handhark enigszins los geharkt. Vervolgens werd het zaad uitgestrooid en lichtjes ingeharkt.

Perceel 4; najaarsinzaai

Na het inzaaien waren de weersomstandigheden optimaal voor een goede kieming van het zaad. In het najaar van 1997 is globaal geïnventariseerd welke plantensoorten opgekomen waren. Er waren veel zaden ontkiemd, maar de kiemplantjes waren nog zo klein dat de soort nog niet bepaald kon worden. In 1998 is tweemaal een inventarisatie gedaan van de duidelijk herkenbare plantensoorten en in 1999 driemaal. Bepaalde planten waren bij elke opname aanwezig, anderen slechts bij één of twee inventarisaties. Voorjaarsbloeiers vallen vaak in de zomer en het najaar niet meer op. Nazomerbloeiers worden in het voorjaar niet gezien. In tabel 1 staat hoeveel soorten er in 1999 gemiddeld per behandeling werden gezien. De aanwezige soorten zijn verdeeld in drie groepen. De eerste groep bestaat uit zeer algemene soorten die spontaan zijn opgekomen. Hiertoe behoren onder andere witbol, fiorin, wolfspoot, witte klaver, pitrus en veldzuring. De tweede groep bestaat uit minder algemene soorten die spontaan zijn opgekomen, zoals moeraswalstro, moerasvergeet-me-niet, egelbortbloem, waternavel en blauw glikkruid.

De derde groep bestaat uit ingezaaide soorten. Op de controlestroken komen enkele soorten voor die op de andere behandelingen zijn gezaaid. Hiervan heeft zich het zaad via wind of water verspreid. Bij alle behandelingen kwam in het eerste jaar veel vogelmuur voor. Dit is inmiddels vrijwel geheel verdwenen. Op de stroken die zijn ingezaaid met grassen (roodzwenkgras, struisgras, reukgras en kamgras) en kruiden kwam duidelijk minder witbol voor dan op de controlestroken. Hierdoor blijft de zode ook opener, wat de kieming van kruiden bevordert. Soorten die zich door inzaai duidelijk gevestigd hebben zijn moerasrolklaver, koekeksbloem, biggekruid, margriet, ratelaar, gewone brunel, kattenstaart, dotterbloem, gele lis, gevleugeld hertshooi, smalle weegbree, wilde bertram, reukgras en kamgras. Op enkele plaatsen staan enkele exemplaren van knoopkruid, weideklokje, grote valeriaan en moeraspirea. Het is afwachten of deze ook definitief tot het plantenbestand gaan horen. Al deze planten kunnen tot de streekeigen soorten worden gerekend. De meeste komen ook wel ergens op het bedrijf voor of in de zeer directe omgeving. Door het uitzaaien is de vestiging mogelijk gemaakt of in ieder geval versneld. Pas wanneer de ingezaaide soorten zich een aantal jaren kunnen handhaven kan worden gesproken van een succesvolle herintroductie.

Perceel 15; voorjaarsinzaai

Bij het inzaaien van de tweede slootkant in april 1998 waren de kiemomstandigheden ongunstig. Door de overvloedige neerslag en de wisselende slootpeilen is deze inzaai niet geslaagd. In 1999 bleken er slechts enkele van de ingezaaide soorten te staan. Evenals voor de inzaai van grasland is ook voor andere grassen en kruiden zaaien in de nazomer over het algemeen succesvoller dan in het voorjaar.

Tabel 1 Inventarisatie aantal plantensoorten op de proefstroken in 1999 (gemiddelde van drie herhalingen)

	Controle	Mengsel 1	Mengsel 2	Mengsel 3	Mengsel 4
Zeer algemene soorten, spontaan	14	12	15	15	12
Minder algemene soorten, spontaan	6	5	5	4	5
Ingezaaide soorten	5	16	20	15	20
Totaal	25	33	40	34	37

Kosten van inzaai

Het inzaaien van beide slootkanten kon op het proefbedrijf worden gecombineerd met de grondbewerking en het inzaaien van het perceel. Het frezen van 500 meter slootkant kostte daardoor 2 uur à f 80,- extra. Het met de hand verder afwerken van de slootkant kostte 16 manuren en het inzaaien van de 12 proefstroken (130 m) tenslotte 4 manuren. De grootste kostenpost was het zaad. Van de vier mengsels werd 4 gram per m² ingezaaid. Het zaad kostte, afhankelijk van het mengsel en de leverancier, tussen f 65,- en f 1600,- per kilo.

Perspectieven

Grootschalig uitzaaien van plantensoorten is een bewerkelijke en kostbare activiteit. Uit het onderzoek blijkt wel dat de afwezigheid van kiem-

krachtig zaad een beperkende factor is bij het ontwikkelen van een soortenrijke vegetatie. Ondanks alle inspanning die wordt gepleegd om slootkanten of percelen te verschrallen laat de gewenste vegetatie vaak (te) lang op zich wachten. In dat geval is pleksgewijze introductie een mogelijkheid. Er zijn dan op korte afstand verspreidingsbronnen aanwezig. Dat dit kan werken blijkt uit de verspreiding van de ratelaar die inmiddels op de controlestroken en aan de overkant van de sloot is gezien. In plaats van te zaaien, kan men ook hooi van bloemrijk grasland uit de omgeving uitspreiden. Dit is wat bewerkelijker dan aankoop van zaad, maar wel goedkoper. Herintroductie is alleen zinvol als de juiste milieucondities aanwezig zijn. Als dit niet het geval is zullen de zaden niet kiemen of zullen de planten zich op den duur niet kunnen handhaven.

Drie jaar na inzaai is dezelfde slootkant één bloemenpracht.

